

УДК 339.92:327](4)

Л. А. Мельник,

*к. держ. упр, заступник начальника відділу конкурсного відбору здобувачів вищої освіти,
Національна академія державного управління при Президентові України*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

L. A. Melnik,

*the candidate of sciences in public administration,
Deputy Head of the Department of Competitive Selection of Higher Education Institutes,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

EUROPEAN DEVELOPMENT MANAGEMENT EXPERIENCE CROSS-BORDER COOPERATION

У статті розглянуто історію розвитку транскордонного співробітництва в країнах Європейського Союзу, зокрема визначено етапи такого розвитку. Встановлено, що найбільший розвиток транскордонного співробітництва припадає на післявоєнний період Західної Європи. Основною метою було подолання ліквідації кордонних бар'єрів, покращення життєвого рівня населення, збереження стабільного миру, усунення непотрібних обмежень.

Розглянуто європейські інститути, що діють у сфері прикордонного співробітництва, зокрема Конгрес місцевих та регіональних властей Європи, Асамблея європейських регіонів, Комітет регіонів Європейського Союзу, Рада Європейських муніципалітетів і регіонів, Асоціація Європейських прикордонних регіонів.

Встановлено, що в організації транскордонної співпраці в європейських країнах виділяють такі принципи як партнерство, субсидіарність і доповнюваність.

Розглянуто типи організації транскордонної співпраці, які використовуються в європейській практиці, зокрема транскордонне співробітництво за принципом ad hoc, євро регіони, європейські угруповання територіального співробітництва, об'єднання єврорегіонального співробітництва, робочі громади.

Доведено, що країни ЄС розглядають транскордонне співробітництво як процес, який сприяє просуванню таких цінностей, як мир, свобода, безпека та дотримання прав людини, і має політичні, економічні та соціокультурні результати.

The article deals with the history of cross-border cooperation in the countries of the European Union, in particular, the stages of such development are defined. It is established that the greatest development of cross-border cooperation is in the post-war period of Western Europe. The main goal was to overcome the elimination of border barriers, improve the living standards of the population, preserve a stable world, and eliminate unnecessary restrictions.

The European institutions operating in the field of border cooperation, in particular the Congress of Local and Regional Authorities of Europe, the Assembly of European Regions, the Committee of the Regions of the European Union, the Council of European Municipalities and Regions, the Association of European Border Regions, are considered.

It has been established that in the organization of cross-border cooperation in European

countries, such principles as partnership, subsidiarity and complementarity are distinguished. The types of cross-border cooperation organizations that are used in European practice, in particular, ad hoc cross-border cooperation, euro-area regions, European groupings of territorial cooperation, association of Europe regional cooperation, working communities are considered.

It is proved that EU countries consider cross-border cooperation as a process that promotes the promotion of values such as peace, freedom, security and human rights, and has political, economic, and socio-cultural results.

Ключові слова: *транскордонне співробітництво, регіональний розвиток, євро регіони, транскордонне партнерство, об'єднання євро регіонального співробітництва.*

Keywords: *transfrontier co-operation, regional development, Euro regions, cross-border partnership, association of Euro regional cooperation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Конкурентоспроможність національної економіки значною мірою залежить від рівня розвитку регіонів, ступеня їх економічної взаємодії з територіально-адміністративними одиницями всередині країни та за її межами. Активізація ефективного міжрегіонального співробітництва – одна з визначальних ознак розвитку сучасної економіки. Нині соціально-економічний розвиток України характеризується послабленням міжрегіональних зв'язків, що загрожує її економічній безпеці й територіальній цілісності. З огляду на те, що Україна має намір стати членом Європейського Союзу актуальним є дослідження особливостей державної підтримки співпраці європейських регіонів та інституційного забезпечення міжрегіонального співробітництва в ЄС, що дозволить використати європейський досвід для поглиблення міжрегіональної співпраці в Україні та активізації міжнародного співробітництва регіонів [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання транскордонного співробітництва вивчали у своїх працях такі відомі вітчизняні науковці як Н.Ільченко [4], М.Іжа [3], О.Зіленська [2], Т.Кулчар [5], В.Мамонова [6], Л.Мельник [7], Н.Самойленко [9], А.Стрижакова, В.Монастирський та інші. Однак, в умовах інтеграції України до Європейського Союзу потрібно більш ґрунтовно розглянути саме міжнародний досвід розвитку транскордонного співробітництва, використання якого в Україні дасть можливість підвищити конкурентоспроможність нашої держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тому метою даної статті є аналіз міжнародного досвіду транскордонного співробітництва, що може бути застосований в Україні.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Розвиток демократичних принципів управління державами, поглиблення і розширення торговельно-економічних, виробничих, культурних, науково-технічних та інших зв'язків між регіонами багатьох держав останніми роками все більше надає актуальності питанню транскордонного співробітництва. Тому доцільно проаналізувати відповідний європейський досвід, оскільки Україна зорієнтована на перехід на європейські стандарти, а транскордонна співпраця в ЄС стала невід'ємною частиною планування та розвитку спільної Європи, присутня у європейських стратегіях і політиках на всіх рівнях управління.

Історія транскордонного співробітництва в Європі сягає своїм корінням у XIX ст., коли розвивалося співробітництво муніципалітетів на німецько-голландському кордоні. У 1917 році у Франції було висунуто науковцями ідею про створення зони взаємного співробітництва на спірній тоді території Франції та Німеччини – Ельзас і Лотарингія, шляхом перетворення цих багатих провінцій не на бар'єр, що відмежовує одну країну від іншої, а зробити їх якомога проникними. Однак ця ідея не була втілена в життя [9].

Найбільший розвиток транскордонного співробітництва припадає на післявоєнний період Західної Європи. Основною метою було подолання ліквідації кордонних бар'єрів, покращення життєвого рівня населення, збереження стабільного миру, усунення непотрібних обмежень.

Так, у 1949 р. між Італією та Австрією був підписаний двосторонній договір, метою якого було полегшити взаємну торгівлю продуктами й товарами місцевого виробництва [9]. У 1950 р. на німецько-французькому кордоні, починаючи з культурних обмінів, створення інформаційних центрів та правничих консультацій, активізувалася співпраця в економічній сфері, у розбудові комунікаційної інфраструктури [9].

З другої половини 50-х рр. XX ст. суміжні прикордонні регіони європейських країн обирають для побудови стосунків таку форму міжрегіональної співпраці як євро регіональне співробітництво.

Розвиток транскордонного співробітництва в ЄС можна розділити на певні етапи.

I етап – 1958-1980 роки – характеризуються створенням перших євро регіонів на прикордонних територіях Німеччини та Нідерландів (1958), Німеччини та Швейцарії (1963) та спільного операційного органу транскордонного регіону. Причиною створення євро регіонів стала необхідність найбільш вигідного розміщення виробництва з великими авіаційними комплексами, портами, залізничними вузлами, тобто потреба певних просторів, які змогли б зосередити в собі всі переваги європейських законодавств, мінімізувавши їх недоліки та суперечності [10].

II етап – 1980-1990 роки – характеризується формуванням правової бази транскордонного співробітництва. Зокрема, було прийнято Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво або Мадридська конвенція (1980), у якій було визначено основні правові й організаційні засади розвитку транскордонної співпраці. До Конвенції в якості додатку було розроблено ряд типових міждержавних угод: про розвиток прикордонного співробітництва, про регіональні прикордонні консультації, про консультації місцевої влади та інші.

У 1985 році Рада Європи прийняла Європейську хартію місцевого самоврядування, у якій транскордонна співпраця визначена як одна з цілей.

III етап – 1990-2006 роки – характеризується розробкою документів для фінансової підтримки та поширення ініціатив транскордонної співпраці. Було започатковано низку програм для співробітництва з країнами, які не є членами ЄС.

9 листопада 1996 року Рада Європи прийняла Додатковий протокол до Мадридської конвенції (відомий як Перший протокол), який визначив правові засади транскордонної співпраці, а Другий протокол до конвенції від 5 травня 1998 р. поширив принципи транскордонного співробітництва і на міжрегіональну співпрацю, тобто на взаємини регіонів держав-учасниць конвенції, які навіть не межують безпосередньо один із одним.

IV етап – з 2006 року по теперішній час – новий рівень транскордонної співпраці, який здійснюється в рамках євро регіонів, Європейських угруповань територіальної співпраці, Об'єднань євро регіонального співробітництва, завданням яких стало полегшити та сприяти транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання [10].

До найважливіших європейських інститутів, що діють у сфері прикордонного співробітництва, можна віднести:

1. *Конгрес місцевих та регіональних властей Європи*, створений Комітетом Міністрів Ради Європи у 1994 році, метою якого є надання допомоги державам-членам Ради Європи у налагодженні ефективної та стабільної системи регіональних і місцевих органів влади, здатних здійснювати міжрегіональне та прикордонне співробітництво в цілях зміцнення миру, взаєморозуміння, злагоди та економічного зростання.

2. *Асамблея європейських регіонів*, створена в 1985 році, основною метою діяльності якої є сприяння регіоналізації в Європі, прикордонне співробітництво та посилення ролі регіонів у процесах європейської інтеграції шляхом заохочення прикордонних регіонів до співробітництва у сферах, що належать до їх компетенції, дотримуючись внутрішнього законодавства своєї держави і норм міжнародного права.

3. *Комітет регіонів Європейського Союзу* – консультативний орган Ради Міністрів та Комісії, створений в 1994 році, який надає висновки з усіх питань, що зачіпають інтереси регіонів, та за власною ініціативою висувати пропозиції, що стосуються певних сфер діяльності, в тому числі, прикордонного співробітництва. Потім ці пропозиції подаються на розгляд Комісії, Ради та Парламенту.

4. *Рада Європейських муніципалітетів і регіонів*, створена в Женеві в 1951 році групою мерів міст Європи. Діяльність Ради присвячена всебічному розвитку співпраці між муніципалітетами регіонів, обміну досвідом, вироблення спільної політики щодо вирішення гострих проблем.

5. *Асоціація Європейських прикордонних регіонів*, створена в 1971 році країнами Європи, чії прикордонні регіони були в минулому об'єднані спільною історією, культурою та іншими факторами. Цілями створення Асоціації стало всебічне заохочення розвитку прикордонного співробітництва, допомога в налагодженні нових контактів між сусідніми країнами.

Отже, наприкінці минулого століття регіональна політика Європейського Союзу перейшла до нової парадигми – від застосування механізмів ліквідації диспропорцій регіонального розвитку шляхом міжрегіонального перерозподілу ресурсів до мобілізації природноресурсного потенціалу територій і застосування принципу субсидіарності [10]. Цей підхід був використаний суміжними прикордонними регіонами Європи, які налагодили взаємні контакти між державними регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, суб'єктами господарювання територій, об'єднуючи зусилля для вирішення спільних проблем, і від співробітництва за окремими транскордонними угодами перейшли до співробітництва в рамках євро регіонів. Таким чином, характерною рисою сучасної Європи є швидкий розвиток міжнародного співробітництва регіонів – однієї з найефективніших рушійних сил європейської інтеграції та об'єднання людей [4].

В організації транскордонної співпраці в європейських країнах науковцями виділяються такі принципи як партнерство, субсидіарність і доповнюваність.

Партнерство визначається як тісне співробітництво між громадою та відповідними органами публічної адміністрації і включає підготовку, фінансування, реалізацію й оцінку заходів громади. Зміст партнерства полягає в тому, що різні економічні агенти, орієнтуючись у своїх діях на офіційні стратегії і

програми, досягають загальних цілей спільно у тісному співробітництві один з іншим.

Субсидіарність означає перенесення компетенції на рівень, здатний забезпечити найбільш ефективне вирішення проблем, – як правило, це рівень територіальних громад та/або регіонів. Реалізація принципу субсидіарності означає визнання пріоритету більш малої, місцевої, а, значить, більш наближеної до громадян влади.

Доповнюваність як третій фундаментальний принцип політики ЄС у галузі регіонального розвитку передбачає спільне фінансування заходів та проєктів [12].

На підставі аналізу літературних джерел можна виділити проблеми, на вирішення яких зорієнтована транскордонна співпраця в ЄС:

1. Розходження в рівні економічного розвитку прикордонних регіонів у різних державах, що залежить, в свою чергу, від економічних, політичних, геополітичних умов.

2. Культурні і мовні відмінності, які впливають на певні уявлення, стереотипи жителів прикордонних територій та створюють комунікативні бар'єри в транскордонній співпраці.

3. Відмінності інститутів управління, діючих у державах із різним державним та територіальним устроєм, зокрема розбіжності між системами розмежування повноважень з одного і з іншого боку кордону.

4. Брак адекватних інституційних структур та спеціальних органів, які займаються питаннями прикордонного співробітництва.

Саме ці проблеми змушували країни ЄС налагоджувати систему транскордонної взаємодії, а саме вирівнювання економічного розвитку периферійних районів Європи за рахунок більш розвинених країн.

Для адаптації європейського досвіду ТКС в Україні слід звернути увагу на те, що європейські транскордонні регіони мають комплексну організаційну структуру, у якій присутня наявність спільних рис: функціонують як самостійні одиниці на постійній основі, мають свої власні адміністративні, технічні та фінансові ресурси і власну внутрішню стратегію розвитку.

На підставі аналізу літературних джерел встановлено, що в європейській практиці використовуються різні *типи організації транскордонної співпраці*.

1. *Транскордонне співробітництво за принципом ad hoc* характеризується спільними діями територіальних громад або місцевих влад по обидва боки кордону, спрямовані на вирішення конкретної проблеми транскордонного характеру або співпрацю в окремих галузях, де вони мають спільні інтереси.

2. *Єврорегіони* є організаційною юридично закріпленою формою транскордонного регіонального співробітництва між територіальними громадами та/або органами державної влади прикордонних регіонів кількох держав зі спільним кордоном. Утворення єврорегіону є засобом активізації транскордонного діалогу держав-сусідів, формою пошуку ефективних шляхів співпраці самоврядних одиниць по різні боки кордонів [7].

Особливістю функціонування єврорегіонів є те, що статус європейського регіону може бути змінено тільки за згодою та участю місцевої громади. В одній і тій же державі в цілях збереження своїх історичних, політичних і соціокультурних особливостей регіони можуть мати різні статуси. Регіони визнаються активними суб'єктами політики Європейського союзу і мають право самостійно діяти на міжнародній арені.

Цілями створення єврорегіонів різноманітні, зокрема економічні, політичні, культурні, а також забезпечення європейської безпеки тощо.

3. *Європейські угруповання територіального співробітництва* створенні з метою покращення територіального співробітництва в рамках нових функціонуючих макрорегіонів; забезпечення територіальної єдності та згуртованості економічно сильних і слабких регіонів ЄС; фокусування політики відповідно до територіальних форматів [2].

4. *Об'єднання єврорегіонального співробітництва* – форма органу транскордонного співробітництва зі статусом юридичної особи відповідно до національного законодавства держави, на території якої є її місцезнаходження. Даний тип організації створюється на підставі угоди про заснування в організаційно-правовій формі невідприємницького товариства, яке не має на меті одержання доходу (прибутку) для його наступного розподілу серед засновників (учасників), членів, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб.

Об'єднання єврорегіонального співробітництва поряд із своєю основною діяльністю можуть здійснювати підприємницьку діяльність без мети одержання прибутку, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

Основною діяльністю об'єднання єврорегіонального співробітництва є розроблення та реалізація спільних ініціатив, заходів, проєктів, програм та стратегій транскордонного співробітництва.

5. *Робочі громади* є специфічною формою співробітництва регіональних або місцевих органів влади, які підписують протокол про співпрацю або юридично не зобов'язуючої угоди і формують конкретні структури, завичай без правосуб'єктності – асоціації.

Важливо звернути увагу на те, що органи єврорегіону не утворюють додатковий рівень регіонального або місцевого управління, а забезпечують взаємодію регіональних і місцевих адміністрацій, державних організацій і приватних структур, що знаходяться по обидві сторони кордону. Всі програми співробітництва в рамках єврорегіонів виконуються у відповідності з національним законодавством кожної з країн. Крім того, у країнах ЄС склався єдиний механізм внутрішньодержавного погодження при вступі територіальних громад у єврорегіони, тому місцеві влади приймають відповідні рішення самостійно.

Центральна влада в особі міністерств економіки, юстиції, закордонних і внутрішніх справ координують їх діяльність у відповідності з національним законодавством.

Країни ЄС розглядають транскордонне співробітництво як процес, який сприяє просуванню таких цінностей, як мир, свобода, безпека та дотримання прав людини, і має політичні, економічні та соціокультурні результати.

Зокрема політичні результати транскордонного співробітництва в країнах ЄС полягають у сприянні процесу євроінтеграції, реалізації принципів субсидіарності та партнерства; активне залучення громадян, влади до транскордонної співпраці.

Економічні результати полягають у розвитку прикордонної інфраструктури, міжнародних транспортних коридорів, туризму, охорони навколишнього середовища; підтримці прикордонної торгівлі та бізнесу; спільному фінансуванні транскордонних проєктів.

Соціальні результати полягають у створенні додаткових робочих місць; розвитку трудової мобільності; розповсюдженні інформації та знань про географію, структуру, економіку, соціально-культурну сферу та історію транскордонного регіону; розширенні співробітництва шкіл, освітніх закладів для молоді та дорослих, культурних асоціацій, бібліотек, музеїв тощо; створенні нових каналів комунікації.

Як бачимо, європейський досвід транскордонної співпраці демонструє: багаторівневість управління; гнучку нормативно-правову базу, яка удосконалюється разом зі змінами, які відбуваються в структурі ЄС, загальноєвропейських пріоритетах; різноманіття інституцій, типів організацій та форм транскордонного співробітництва; активне залучення до транскордонної співпраці громадськості та приватного сектору.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На основі проведеного дослідження європейського досвіду розвитку транскордонного співробітництва встановлено, що набуття досвіду транскордонного співробітництва здійснювалося поступово. Від побудови стосунків у межах двосторонніх договорів та угод вони переходять до найвищої форми – єврорегіонального співробітництва.

У той же час, саме розвиток транскордонного співробітництва для України дасть можливість якісно оновити і активізувати євро інтеграційні прагнення на регіональному рівні. Тому предметом подальших досліджень може бути проведення порівняльного аналізу дій єврорегіонів України та країн Європейського Союзу.

Література.

1. Журба І. Є. Пріоритетні форми трансформації транскордонного співробітництва в умовах наближення України до ЄС : монографія / І. Є. Журба. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 276 с.
2. Зіленська О. Європейські угруповання з територіального співробітництва як новий оптимальний механізм міжтериторіальної та транскордонної політики в Європі / О. Зелінська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2013. – № 9. – С. 135-140.
3. Іжа М., Кадук Н., Овчар О. Сучасні тенденції та перспективи розвитку міжрегіонального співробітництва / М. Іжа, Н. Кадук, О. Овчар // Актуальні проблеми державного управління. – 2013. – Вип. 4. – С. 3-6.
4. Ільченко Н. М. Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку євро регіонів [Електронний ресурс] / Н. М. Ільченко/ Державне будівництво. – 2012. – № 2 – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf>.
5. Кулчар Т. Ф. Європейський досвід розвитку транскордонного співробітництва / Т. Ф. Кулчар // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Вип. 27. – С. 257-262.
6. Мамонова В. В. Регіональний розвиток. Міжрегіональна та транскордонна співпраця : навч. посіб. ; частина II / за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. – 96 с.
7. Мельник Л. А. Міжрегіональне співробітництво в Україні: форми та пріоритетні напрями розвитку [Електронний журнал] / Л. А. Мельник // Державне управління: удосконалення та розвиток : ел.фах. видання. – 2018. – № 1. – Режим доступу : http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/37.pdf
8. Монастирний В. М. Шляхи вдосконалення державного регулювання міжрегіонального співробітництва / В. М. Монастирний // Актуальні проблеми державного управління. – 2013. – № 2. – С. 97–104.
9. Самойленко Н. Європейський досвід міжрегіонального прикордонного співробітництва / Н. Самойленко // Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 18 квітня 2016 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, Р. Камберова та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – Ч. 1. – 168 с.. – С. 101-104.
10. Стрижакова А. Ю. Механізми державного управління розвитком транскордонного співробітництва між Україною та країнами Європейського Союзу. – дисер. к.держ.упр. 25.00.02 – механізми державного управління. – Маріуполь, 2017. – 248 с.
11. Стрижакова А. Ю. Нові ідеї та напрями розвитку транскордонного співробітництва між державами у контексті сучасної суспільно-гуманітарної проблематики /А. Ю. Стрижакова // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Маріуполь, 3 березня 2017 р. – Маріуполь: ДонДУУ, 2017. – С. 75-78.

12. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції : монографія / Н. А. Мікула, В. В. Засадко. – К. : НІСД, 2014. – 316 с.

References.

1. Zhurba, I. Ye. (2012), *Priorytetni formy transformatsii transkordonnoho spivrobitnytstva v umovakh nablyzhennia Ukrainy do YeS* [Priority forms of transformation of cross-border cooperation in the context of Ukraine's approach to the EU], KhNU, Khmel'nyts'kyj, Ukraine.

2. Zilens'ka O. (2013), "European territorial cooperation group as a new optimal mechanism for cross-territorial and cross-border policy in Europe", *Naukovyj visnyk Skhidnoievropejs'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, vol. 9, pp. 135–140.

3. Izha, M. Kaduk, N. and Ovchar, O. (2013), "Modern Trends and Prospects for the Development of Interregional Cooperation" *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4, pp. 3-6.

4. Il'chenko, N. M. (2012), "Cross-border cooperation in Ukraine: prospects for the development of Euroregions", *Derzhavne budivnytstvo*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf> (Accessed 19 February 2018).

5. Kulchar, T. F. (2011), "European experience of cross-border cooperation development", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu*, vol. 27, pp. 257-262.

6. Mamonova, V. V. (2009), *Rehional'nyj rozvytok. Mizhrehional'na ta transkordonna spivpratsia* [Regional development. Interregional and cross-border cooperation], Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», Kharkiv, Ukraine.

7. Mel'nyk, L. A. (2018), "Interregional cooperation in Ukraine: forms and priority directions of development", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, [Online], vol. 1, available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/37.pdf (Accessed 19 February 2018).

8. Monastyrnij, V.M. (2013), "Ways to improve state regulation of interregional cooperation", *Actual problems of public administration*, vol. 2, pp. 97-104.

9. Samojlenko, N. (2016), "European experience of interregional cross-border cooperation", *Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Materials of the 2nd International Scientific and Practical Conference], *Osobystist', suspil'stvo, derzhava: problemy mynuloho i s'ohodennia* [Personality, society, state: problems of the past and present], Sumy State University, Sumy, Ukraine, pp. 101-104.

10. Stryzhakova, A. Yu. (2017), "Mechanisms of state administration for the development of cross-border cooperation between Ukraine and the countries of the European Union", Abstract of Ph.D. dissertation, *Mechanisms of public administration*, Donetsk State University of Management, Mariupol, Ukraine.

11. Stryzhakova, A. Yu. (2017), "New ideas and directions of development of cross-border cooperation between states in the context of modern social and humanitarian problems", *Materialy XIII Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Materials of the XIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference], *Suchasni suspil'ni problemy u vymiri sotsiologii upravlinnia* [Modern social problems in the measurement of sociology of management], Donetsk State University of Management, Mariupol, Ukraine, pp. 75-78.

12. Mikula, N. A. and Zasadko, V. V. (2014), *Transkordonne spivrobitnytstvo Ukrainy v konteksti ievrointehratsii* [Cross-border cooperation of Ukraine in the context of European integration], NISD, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2018 р